

УДК 330.34

С.В. Філіппова, д.економ. наук, професор
О.О. Комліченко, канд. економ. наук, доцент,
Одеський національний політехнічний університет
Н.В. Ротань, аспірант, Херсонський політехнічний
коледж Одеського національного політехнічного
університету

ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

С.В. Філіппова, О.О. Комліченко, Н.В. Ротань. **Оцінка стану економіки України та перспективи її трансформації в умовах глобалізації.** В статті проведена оцінка стану економіки України, визначені її конкурентні переваги та запропоновані заходи адаптації національної економіки до змін світового економічного простору.

S.V. Filippova, O.O. Komlichenko, N.V. Rotan. **Evaluation of Ukraine's economy and its prospects for transformation under globalization.** The paper evaluated the state of Ukraine's economy, defined its competitive strengths and proposed measures of adapting the national economy to changes in the world economic space.

Вступ. Однією з особливостей початку ХХІ ст. є ускладнення структури економічних систем, прискорення науково-технологічних змін, активний вплив інтеграційних процесів на специфіку соціально-економічного розвитку окремих країн та світу.

Тому проблеми трансформації економіки окремих країн в умовах глобалізації набувають особливого науково-теоретичного та практичного значення з урахуванням сучасних реалій розвитку Української держави. Сьогодні постає необхідність визначення стану зовнішньоекономічних відносин України з країнами СНД, Європейського Союзу; виявлення екзогенних та ендемогенних ризиків трансформації економіки нашої держави та обґрунтування стратегічних пріоритетів її ефективної реінтеграції до глобального економічного простору.

Матеріал і результати дослідження. Сучасна економіка України має розглядатися як невід'ємна частина світової економічної системи.

Водночас слід враховувати, що ситуація у світовій економіці стрімко змінюється, поглиблюються процеси регіоналізації і глобалізації, відбувається транснаціоналізація продуктивних сил і капіталів, утверджується інноваційна модель економічного розвитку.

Однією з найскладніших проблем України є підтримання правильного співвідношення різних векторів міжнародного співробітництва.

Метою цієї статті є аналіз змін у зовнішньому середовищі України, оцінка стану зовнішньоекономічних відносин країни, визначення системи заходів щодо реалізації конкурентних переваг України та адаптації національної економіки до глобальних змін.

Світове економічне середовище динамічно змінюється під впливом наступних чинників: розвитку міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації виробництва і капіталу; науково-технічного прогресу, прискореного оновлення основного капіталу традиційних галузей і створення нових галузей економіки; лібералізації міжнародної торгівлі через митне регулювання; регіональної інтеграції, формування спільних ринків, митних та валютних союзів; стрімкого розвитку транснаціональних корпорацій, які нині контролюють до 1/2 світового промислового виробництва, 2/3 міжнародної торгівлі, близько 4/5 світового банку патентів і ліцензій.

Позиції країни на світовій арені знаходяться у прямій залежності від залучення її в систему міжнародних економічних відносин. Для визначення місця України в світовому економічному просторі доцільно зіставити обсяги міжнародної торгівлі (рис. 1, 2).

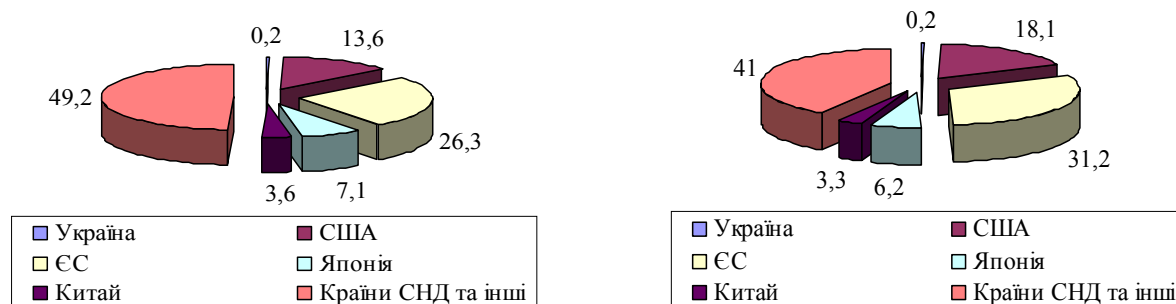

Рис. 1. Структура експорту у світовому економічному просторі, %, 2011 р.

Рис. 2. Структура імпорту у світовому економічному просторі, %, 2011 р.

За даними рис. 1, 2 найбільші частки експорту та імпорту в світовому економічному просторі належать країнам Європейського Союзу та СНД.

За цих умов Україна має усвідомлювати найголовніші чинники глобалізації та ступінь їх впливу на економіку країни, повністю використовувати конкурентні переваги та зміцнювати позиції на міжнародному ринку.

Проблема адаптації до світового економічного простору полягає у наближенні до показників країн, які є прикладом пристосування до глобальних змін. Ними можуть бути Швейцарія, США, Німеччина, Японія, які ввійшли до десятки кращих за рейтингом Всесвітнього економічного форуму.

Процес адаптації України до глобального економічного середовища ускладнюється трьома обставинами.

По-перше, як незалежна держава Україна змушена здобувати власний досвід зовнішньоекономічної діяльності та формувати якісно нову систему відносин з країнами СНД, Європейського Союзу та іншими.

По-друге, в процесі ринкової трансформації Україна зазнала значного падіння економічних показників і має менший економічний потенціал, ніж партнери, з якими вона бажає співпрацювати.

По-третє, останнім часом рецесія світової економіки різко зменшує експортні можливості нашої країни.

Аналіз моделі зовнішньої торгівлі України свідчить про дисбаланс у торгівлі на зовнішньому та внутрішньому ринках. Частка експорту та імпорту товарів і послуг у ВВП України в 2011 р. (53,8% і 59,2% відповідно) свідчить про надмірну відкритість економіки і залежність її від кон'юнктури зовнішніх ринків. Тому проблематичним стає утримання високих темпів розвитку у тривалій перспективі (наприклад, темп зростання ВВП у 2010 р. становив 9,2%, у 2011 р. – вже 5,2%).

Конкурентними перевагами України виступають зростання валової доданої вартості в сільському господарстві, переробній та добувній промисловості, виробництві та розподіленні електроенергії, газу і води; нарощення обсягів випуску гумових і пластмасових виробів, машин та устаткування, труб, металевих виробів, агрохімічних виробів.

Суттєво збільшилися обсяги інвестицій в основний капітал у будівництві, сільському господарстві, транспорті та зв'язку. Зростає і обсяг прямих іноземних інвестицій. Поступово зростають і реальні доходи населення, зменшується рівень безробіття [2].

Реалізувати конкурентні переваги України дасть можливість розвиток торговельних відносин між Україною, країнами СНД і Європейського Союзу. Сьогодні Україна проводить зовнішньоторговельні операції з партнерами із 222 країн світу.

Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 38,3% від загального обсягу експорту, Європи – 27% (у т.ч. до країн Європейського Союзу – 26,3%), Азії – 25,9%, Африки – 4,9%, Америки – 3,7%.

Найбільші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації – 29% від загального обсягу експорту, Туреччини – 5,5%, Італії – 4,4%, Польщі – 4,1%, Китаю – 3,2% [1,3].

Імпорт з країн СНД становив 45% від загального обсягу, Європи – 32,8% (у т.ч. з країн Європейського Союзу – 31,2%), Азії – 16,1%, Америки – 4,7%, Африки – 1,1%, Австралії і Океанії – 0,2%.

У загальному обсязі імпорту найбільші надходження здійснювались з Російської Федерації – 35,3%, Німеччини – 8,3%, Китаю – 7,6%, Білорусі – 5,1%, Польщі – 3,9%, США – 3,1%, Італії – 2,4% [1,3].

Ступінь інтеграції держави у систему міжнародних економічних відносин визначається обсягами і напрямками зовнішньої торгівлі, яка в Україні досить інтенсивно розвивається, про що свідчить динаміка обсягів експорту і імпорту та їх прогноз до 2015 р., що наведені на рис. 3.

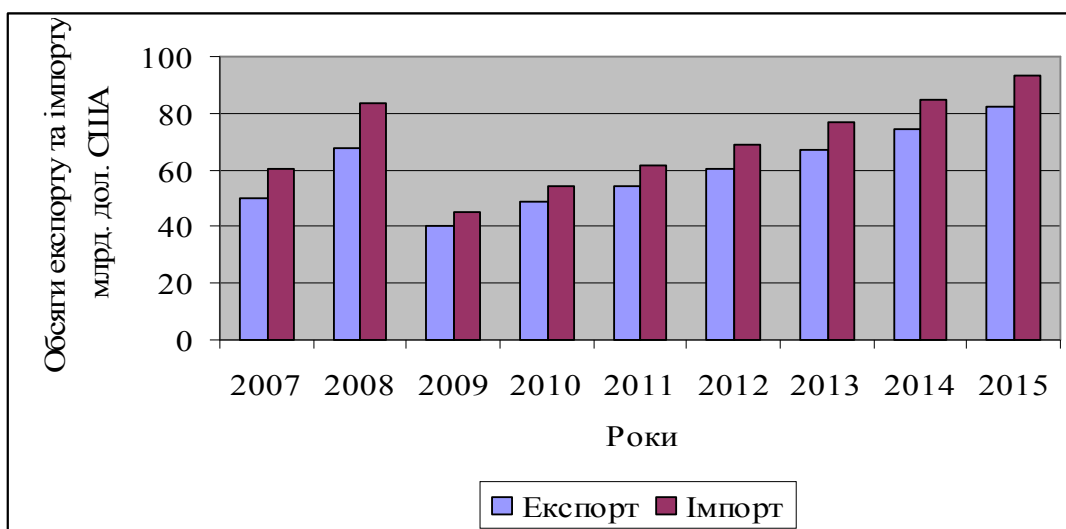

Рис. 3. Динаміка обсягів експорту-імпорту по Україні, 2007-2015 рр.

На окрему увагу заслуговує аналіз діяльності України в сфері міжнародного інвестиційного співробітництва, де панують такі тенденції:

- розширення географії розподілу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (чисельність країн, до яких надходили ПІІ, зросла за останнє десятиріччя у 1,3 рази; кількість ТНК становить 65 тис. і 850 тис. їх філій; індекс транснаціоналізації 100 найбільших ТНК становив 53%);

- освоєння постіндустріальних технологій у розвинутих країнах та поширення вже освоєних технологій у країнах з перехідною економікою;
- відведення менш розвинутих країнам ролі виробників традиційної продукції або суто сировинних додатків (про це свідчить нерівномірність розподілу ПІІ серед країн світу, концентрація філій ТНК з високим технологічним рівнем у розвинутих країнах);
- монополізація світової економіки за рахунок транскордонного злиття та поглинання фірм внаслідок зростання глобальної конкуренції і поширення приватизаційних процесів у країнах Центральної та Східної Європи [4].

В Україні станом на 1 січня 2012 р. обсяг прямих іноземних інвестицій становив 49,4 млрд. дол. США. З країн ЄС в економіку України надійшло 39,4 млрд. дол. США, що склало 79,8 % загального обсягу інвестицій в Україну.

Найпривабливішими в Україні для іноземних інвесторів були: торгівля (18,5% накопиченого обсягу ПІІ); харчова промисловість і АПК (16,0%); машинобудування (8,8%); фінансова діяльність (8,1%); транспорт (7,2%); металургія та металообробка (5,3%).

Найменш привабливими були рибне господарство (0,01% накопиченого обсягу ПІІ) та освіта (0,06%).

Основними донорами України є: США (898 млн. дол., або 16,8% обсягу ПІІ), Республіка Кіпр (602,6 млн. дол., або 11,3%), Великобританія (510,5 млн. дол., або 9,6%), Нідерланди (398,8 млн. дол., або 7,5%), Віргінські Острови (337 млн. дол., або 6,3%), Росія (322,6 млн. дол., або 6,0%), Німеччина (312,1 млн. дол., або 5,8%) [1,3].

Першочерговими заходами у розв'язанні проблеми адаптації України до системи глобальної торгівлі можуть бути: прискорений розвиток внутрішнього ринку; зменшення імпоротної залежності щодо стратегічної сировини та палива; розвиток ефективного вітчизняного імпортозамінного виробництва; визначення стратегічних напрямів державної підтримки високотехнологічних галузей (авіакосмічна галузь, літакобудування, електротехнічні підприємства, верстатобудування, виробництво зброї) з метою підвищення частки наукомісткої продукції в експорті і зменшення імпоротної залежності з високотехнологічних товарів; диверсифікація експорту, державна підтримка підприємств, що виходять на нові міжнародні ринки; входження до міжнародних структур, що визначають правила і регулюють умови торгівлі; прискорення адаптації вітчизняного законодавства в сфері стандартизації та сертифікації до міжнародних норм і вимог.

На ефективність господарювання в країні, на можливості його економічного зростання впливають існуючі регіональні відмінності.

Саме з відмінностями в господарських структурах, соціально-економічному потенціалі країни пов'язані перспективи трансформації її економіки, в основі якої лежить уявлення про ефективний розподіл факторів виробництва між альтернативними цілями їх використання. Метою трансформації економіки є створення умов для конкуренції, максимального використання конкурентних переваг, активізації внутрішніх джерел економічного зростання, створення сприятливого економічного клімату.

Результатом трансформації є формування нової економічної системи.

Нами запропонована модель трансформації економіки України (рис. 4).

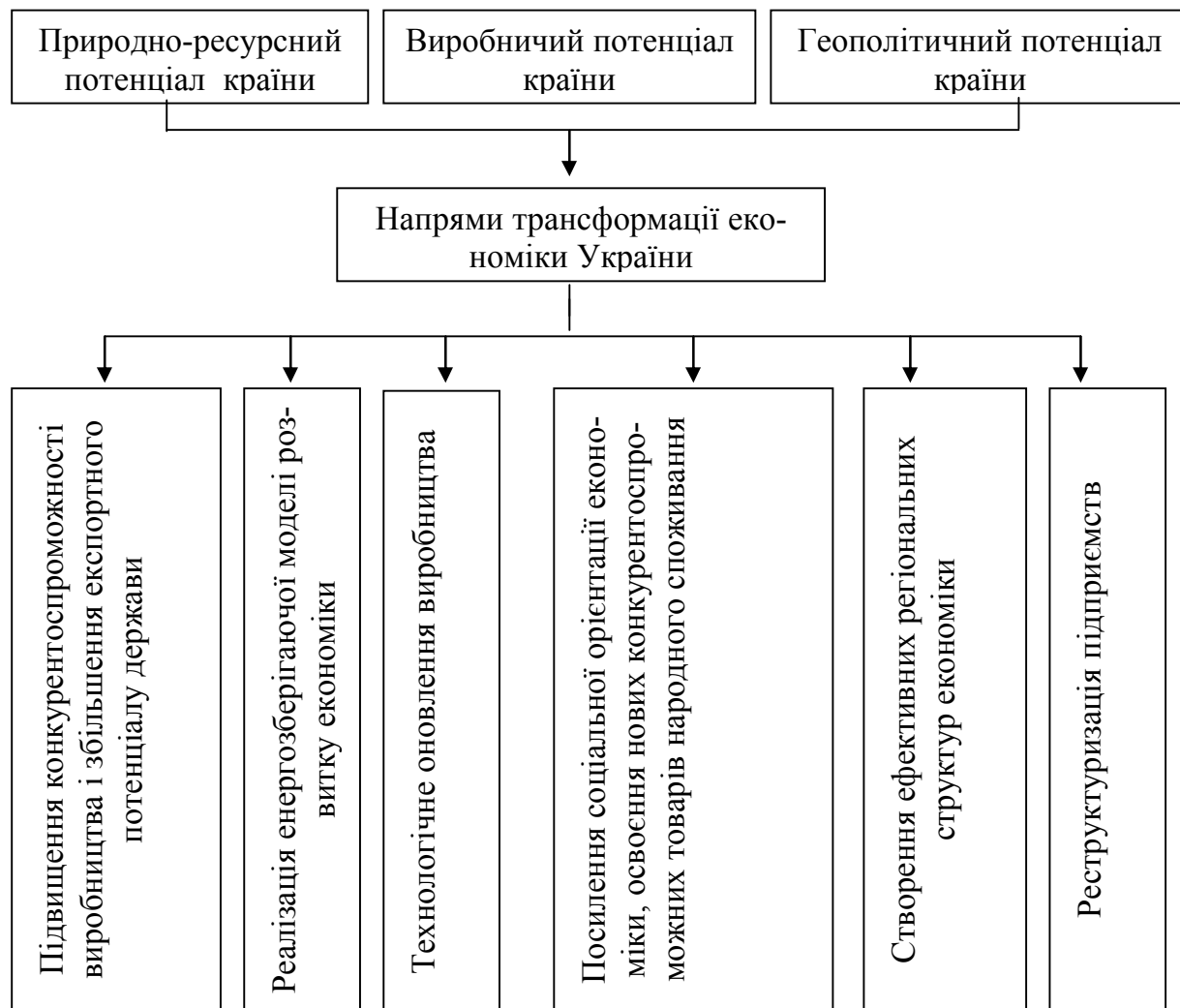

Рис. 4. Модель трансформації економіки України

Не менш вагомим у процесі трансформації економіки є системне поєднання чинників, що мають вплив на розвиток країни.

До них можна віднести: рівень соціально-економічного стану країни та природоресурсного і виробничого потенціалу; загальнонаціональні і регіональні цілі; засоби, економічні та інші важелі і механізми досягнення цілей розвитку регіону; адаптація до форм і методів ринкового середовища; трансформація господарської діяльності до вимог конкурентоспроможного виробництва.

Висновки. Отже, структурна перебудова економіки повинна здійснюватися не за галузевим підходом, а за функціональним – через постановку і вирішення проблемних завдань економіки, визначених як пріоритети.

Розглядаючи структурну перебудову територіально-виробничого комплексу, який є основною складовою потенціалу країни, слід зазначити, що до основних напрямків його трансформації відносяться: вибір пріоритетних напрямків, зорієнтованих на наявні природно-сировинні ресурси країни; випуск продукції з закінченим технологічним циклом для внутрішнього споживання і міжнародного обміну; зменшення трудомісткості за рахунок впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій; забезпечення конкурентоспроможності продукції за ра-

хунок науково-технічного оновлення виробництва; нарощування експортного потенціалу.

Структурна перебудова територіально-виробничого комплексу країни потребує відповідного фінансово-ресурсного забезпечення, основою якого повинні стати: інвестиційні та інноваційні прибутки; капіталізація частини прибутків суб'єктів господарської діяльності; кошти від приватизації державного майна; залучення в кредитну систему недержавних фінансів (власні кошти підприємств та кредити банків); прямі іноземні інвестиції; кошти держбюджету.

Література

1. Петриченко І.Р. Україна та країни СНД, 2011 [Текст] / І.Р. Петриченко, Г.М. Олексієнко, М.Г. Афанасьєв // Статистичний збірник, Держ. ком. статистики України, 2011. – 106 с.
2. Про соціально-економічне становище України за 2011 рік [Електронний ресурс] // Держ. ком. статистики України; ред. О. Г. Осауленко. - Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua>
3. Стан зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського Союзу за 2011 рік // Експрес-випуск 19.03.2012 р. № 08/2-27/29. – 10 с.
4. http://www.niss.gov.ua/public/File/2011_nauk_an_rozrobku/svitivi_econom_tendensii_2011.pdf